

УДК 316.74:2(075.8)

Релігійність та економічна безпека в країнах Заходу: до проблеми співвідношення

Ю.Ю. МЕДВЕДЕВА

Національний авіаційний університет, Київ, E-mail: luckyjuli@mail.ru

Авторське резюме

Метою даного дослідження був доказ того, що релігійна віра і пов'язані з нею значення перебувають у стійкому співвідношенні з економічною безпекою та рівнем модернізації суспільства. У цьому контексті було залучено теорії секуляризації та їх впливу на суспільство. Останні мали служити основою для розуміння виникнення процесу модернізації та її значення для суспільства. Крім того, було відзначено, що погляд на світ, який є ґрунтованим на традиційних віруваннях і цінностях, мав поступитися місцем науковому світогляду. В рамках наукового світогляду відбулася заміна незрозумілої містичної «логіки» на логіку матеріалістичну і світську.

Замість того, щоб шукати духовний порятунок, люди поміняли мотивацію порятунку на мотивацію економічних досягнень, яка визначила їхні основні цілі та прихильність до сучасного суспільства. З вищезначеного випливає, що секуляризація і модернізація нерозривно пов'язані одна з одною. Обидві мають негативний вплив на релігію, заохочуючи людей використовувати свої знання, щоб контролювати їх навколишнє середовище і долю, а не покладатися на традиційні вірування релігійних вчень. Якщо погодитися із цим постулатом, то стає зрозумілим, що модернізація, яка є рухомою світським світоглядом, призводить до пріоритетності економічних цінностей у порівнянні з релігійними переконаннями і цінностями.

Зв'язок між зниженням релігійності та рівнем економічної безпеки може бути емпірично-підтвердженим. Крім того, для підтвердження означеної тези було запропоновано здійснити вторинний аналіз даних дослідження семи західних країн, який показав, що п'ять із семи країн вписуються в означену тенденцію. На модернізацію в досліджених спільнотах, зокрема, в США, сильно вплинули релігійні рухи, які виникли в результаті реформації католицької церкви. У порівнянні з традиційними різновидами християнської релігії, ці нові конфесії, секти і релігії у сфері релігійної етики володіють вираженою толерантністю підприємницької успішності і накопичення, але й економічну самоактуалізацію як субститут духовної самоактуалізації. Навіть якщо секуляризація і модернізація можуть бути ідентифікованими як поточні процеси майже в усіх західних соціумах, деякі традиційні цінності, які є вкоріненими в релігії, завжди будуть слугувати показником соціального порядку і стабільності (наприклад, у контексті негативної морально-етичної оцінки злочинів, зокрема злодійства або вбивства, які переслідуються не тільки в рамках кримінального права, але й релігійної етики). Хоча традиційні цінності, очевидно, втрачають свій вплив у ряді сфер суспільного життя, деякі з них ще відповідають соціальним експектаціям і тому залишаються релевантними сучасності.

Ключові слова: секуляризація, модернізація, економічна безпека.

Religiousness and economic security of the West: to the problem of correlation

YU.YU. MEDVEDIEVA

National aviation university, Kiev, Ukraine, E-mail: luckyjuli@mail.ru

Abstract

The aim of this study was evidence that religious faith and its associated values are in a stable relationship with economic security and the level of modernization of society. In this context, the theory of secularization involved and their impact on society. The latter had the basis for understanding the origin of the modernization process and its importance to society. In addition, it was noted that the view of the world, which is primed to traditional beliefs and values, had to give way to a scientific worldview. Within the scientific outlook was replaced unexplained mystical «logic» on the logic of materialistic and secular.

Rather than seek spiritual salvation, rescue people changed motivation economic achievements, which identified their main goals and commitment to modern society. From the above named follows that secularization and modernization are inextricably linked with one. Both have a negative impact on religion, encouraging people to use their knowledge to control their environment and destiny, rather than relying on traditional beliefs religious doctrines. If you agree with this postulate, it becomes clear that the modernization which is movable secular outlook, leading to prioritize economic values over religious beliefs and values.

The relationship between religiosity and decrease the level of economic security can be empirically-proven. In order to confirm the thesis was marked asked to secondary data analysis study of seven Western countries, which showed that five of the seven countries fit in the defined trend. On the modernization of the surveyed communities in particular - in the US - have greatly influenced religious movements that have arisen as a result of Reformation Catholic Church. Compared to traditional kinds of Christianity, these new religions, sects and religions in religious ethics have expressed tolerance and accumulation of entrepreneurial success, but economic self-actualization as a substitute spiritual self-actualization. Even if secularization and modernization can be identified as current processes in almost all Western societies, some traditional values that

© Ю.Ю. Медведєва, 2016

are rooted in religion, will always serve as an indicator of social order and stability (eg in the context of negative moral and ethical evaluation of crime, in particular - theft or murder are prosecuted not only in criminal law, but also religious ethics). While traditional values apparently losing its influence in a number of areas of public life, some of them still meet social ekspektatsii and thus remain relevant to modern times.

Keywords: secularization, modernization, economic security

Постановка проблеми. Поняття модернізації доволі часто визначається технологічними або економічними критеріями розвитку суспільства. Крім того, його інтерпретації є семантично протилежними всьому традиційному, включаючи всі відносини особистої залежності. Тим не менш, явище модернізації є тісно пов'язане з різними аспектами суспільства і є одним з основних предметів соціологічних досліджень [8, с. 3].

У зв'язку з різноманіттям сфер, які зазнають на собі впливу модернізації, зміна ціннісних орієнтацій (у нашому випадку - статус релігії і пов'язані з ним ціннісні системи), як частина соціальної системи, поза сумнівом, також не є винятком. Для того, щоб з'ясувати відносини між модернізацією та релігійністю, потрібно розглянути модернізацію релігії та ключові тенденції її розгортання.

За аналогією з процесом секуляризації, передумови модернізації є вкоріненими в революційній ситуації XVIII століття. Спочатку інспірована ідеями філософії просвітництва в Європі промислова революція у Великобританії в 1750 році стала висхідним пунктом модернізації. Після індустріалізації в Англії поширеність модернізації була досягнута в Європі завдяки Французькій революції 1789 р. З того часу модернізація розглядається в соціології у взаємозалежності змін у політичній, соціально-культурній, економічній, технологічній сферах [8, с.3].

Перший етап процесу модернізації супроводжувався поширенням наукового світогляду, соціальної раціональності та істотним зростанням продуктивності праці [3, с.111]. Що стосується економічного рівня, модернізація, в основному, характеризується розвитком міжнародних ринків, поділом праці через спеціалізацію (економія від масштабу) і значним збільшенням індустріалізації та урядовими обмеженнями сільськогосподарської діяльності. На технологічному рівні більше уваги приділялося використанню прикладних знань для покращення технології виробництва і розподілу товарів. В цілому, здобуті знання підвищували можливість контролювати навколишнє середовище через передові технології [8, с.3].

Метою дослідження є побудова схеми зв'язку між секуляризацією та економічною безпекою. Завданнями статті, у зв'язку із визначеною метою, є: а) теоретико-соціологічне дослідження соціальних передумов секуляризації; б) встановлення зв'язку між секуляризацією та економічною безпекою.

Невизначена наукова проблема, якій присвячено статтю.

Аналіз досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання наукової проблеми. На думку Гензика [3, с.11], в більшості європейських країн модернізація спричинила істотні зсуви основоположних цінностей у напрямку поліпшення людського існування в посейбічному, а не в потойбічному світі. Р. Інглхарт [6, с.5] стверджує, що головною метою модернізації була максимізація особистого благополуччя через економічний прогрес суспільства. Звичайно, такі цілі не можуть бути досягнутими поза ігноруванням інших соціальних завдань. У той же час, на переконання Гензика, релігійні цінності та переконання мали поступитися місцем новому світогляду, який виникає з ідей прогресу і модернізації. Що ж стосується християнської точки зору на багатство, то людина не повинна турбуватися про матеріальні статки і безпеку життя, оскільки один лише Бог повинен піклуватися про такі проблеми, обіцяючи задоволення через порятунок, особливо для тих, хто страждає від бідності та злиднів під час свого земного життя [9, с.70].

Як співвіднести цю тезу із зазначеними ідеями і цілями модернізації? Виходячи з вищевикладеного, можна припустити, що модернізація була процесом скасування деяких традиційних цінностей та переконань, щоб стати тим, чим вона є сьогодні (Інглехарт 1997: 81). Прийняття такої релігійної цінності, як, наприклад, «ощадливість», з установкою бути задоволеним тим, що є, сильно відрізняється від загальної ідеї підвищення добробуту та економічної безпеки, яка, насправді, була основним підсумком процесу модернізації [8, с.3]. Втім, не тільки девальвація релігійних цінностей - скромності, стриманості, але також і відмова від особистого економічного успіху були забезпеченими завдяки модернізації [5, с.81].

Отже, модернізація включає релігію та ідеологію індивідуального задоволення шляхом збільшення економічної безпеки та досягнення, замінивши традиційні цінності скромності та ощадливості цінностями накопичення зарди задоволення і примноження економічного капіталу шляхом підвищення рівня раціональності та контрольованості процесів виробництва. Таким чином, зниження традиційної релігійності повинно кореспондувати з прогресом модернізації і вдосконаленням технологій, так само як і зростанням науки та технологічної раціональності в цілому.

М. Вебер стверджує, що перехід від

традиційного (або релігійно-орієнтованого) світогляду до наукового (або раціонально-орієнтованого) світогляду був головною причиною занепаду релігійності і тригером процесу модернізації. Інглхарт і Естер, розгортаючи ідею Вебера про демістифікацію світу («Entzauberung der Welt»), стверджують, що містичні і езотеричні практики поступилися місцем науковим поясненням і інтерпретаціям, які стали ключовими елементами модернізації у філософії та науці.

Вебер також наполягає на тому, що наука і техніка утворили правлячий дуумвірат замість колишніх магії і містики [7, с.11]. З погляду Старка [8, с.402], можна зробити висновок про те, що люди, які живуть у матеріалістичній цивілізації промислово-розвинених країн, можуть досягти Всесвіту, - в тому числі і людини, - з науково-фізичної точки зору. Замість пояснення існування людства і Землі в традиційних категоріях креаціонізму, наука привласнила собі право пояснення або, найчастіше, - редукції, - раніше непояснених або містичних феноменів.

Зіставлення існування людства і космосу в науці і релігійних фактів сьогодні виявляється можливим у досить обмеженій мірі. Більше того, для «просто-людей», релігія може бути тільки версією «помилкової науки», а науковий дискурс радикально протиставляється ціннісно-профетичному дискурсу. Вочевидь, якщо мова йде про підйом модернізації, є підстави вести мову також і про її негативний вплив на релігійні вірування і цінності, так само як і на ерозію всіх опозиційних, по відношенню до науки, світоглядів.

Старк [8, с.402] підтверджує це спостереження тезою про те, що кожного разу, коли наука стає більш просунутою, релігія зазнає демонтаж власної важливості в житті людини. Адже модернізація і секуляризація не тільки мають однакове історичне походження, але вони також справляють аналогічний вплив не тільки на традиційну конфесійну релігійність, але і на релігію взагалі, претендуючи на створення субститутів релігійного світорозуміння і соціальних практик, еквівалентних релігії.

Можна стверджувати, що обидва процеси пов'язані один з одним за своєю природою [5, с.72], або взаємно сприяють один одному в процесі свого розвитку [3, с.111]. Деякі соціологи навіть отожднюють в теорії процес модернізації з теоріями секуляризації [8, с. 9]. В результаті секуляризація має значний вплив на зниження релігійності. Одночасно можна розглядати модернізацію в якості основного чинника, який впливає на зниження релігійності, що пояснює зміну статусу релігії в суспільстві [1, с.342].

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих наукових результатів. Як впливає з попередніх міркувань, економічна

безпека була одним з головних підсумків епохи модернізації в соціумах Західної Європи. Особисте благополуччя позиціонується в якості однієї з найвищих цілей, які людина намагається досягти в епоху підйому сучасного суспільства [6, с.111]. Навряд чи можна контраргументувати точку зору Каммейера про те, що висока релігійність, в основному, відрізняється в змістовному відношенні в країнах і суспільствах, які страждають від поганих економічних умов (таких як, наприклад, бідність або голод) від соціумів зі стабільною стійкою економікою, соціальною сферою і некорумпованою політикою.

Крім того, релігійна віра, яка актуалізується в умовах благополуччя, достатку і процвітання, якісно відрізняється від релігійної віри, яка індукується ситуаціями смерті, жалоби, страждань, трагедій і розчарувань [7, с.504].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що в будь-який час людина і суспільство, перебуваючи в ситуації запускання і кризи, соціальних депривацій, виявляють зверненість до віри і релігії, і навпаки: вдалі обставини, процвітання і підйом мало сприяють релігійній ревності, так само як і простому прояву інтересу до питань духовності.

Хоча це загальна думка про взаємозалежність релігійності та особистого благополуччя за рахунок економічного багатства в цілому не відкидається, чіткі докази зв'язку їх, проте, далеко не завжди вловлюються дослідниками. Тим не менш, ми спробуємо зосередитися на аналізі взаємозв'язку між вказаними складовими в різних західних країнах, спираючись на вторинний аналіз емпіричного дослідження В. Старка та Р. Інглхарта [5,6,8]. Автор виходить з того простого факту, що ВНП (валовий національний продукт) на душу населення слугує індикатором економічної безпеки людей в певному суспільстві. Спочатку в опитуванні Старка вибірка включала респондентів з більш ніж 20 країн, у тому числі - в східній півкулі (Швеція, ФРН, Фінляндія, Іспанія, Великобританія, США і Мексика). Акцент на релігійності, як буде вказано далі, стосується оцінки ступеня «важливості Бога в житті». Перш ніж визначити співвідношення окремих факторів у різних країнах, згаданих вище, ступінь релігійності оцінювався автором як єдине ціле [8, с.281].

У своєму огляді змін значущості релігії в 43 країнах, яка досліджувалася автором з урахуванням підсумків Всесвітнього дослідження цінностей, починаючи з 1990 р., розвиток релігійності буде розглядатися в період з 1981-1990 рр. [6, с.281].

У дослідженні представлено два основні показники релігійності, які вже обговорювалися вище. Скорочення відвідуваності церкви, на переконання автора, не повинно привітнюватися до зниження релігійності [5, с.371] в суспільстві, тому в подальшому дослідженні цей

індикатор було проігноровано. Набагато більш чутливим індикатором у зв'язку з цим виступає кількісна оцінка важливості релігії в житті людей.

Такі питання, як «Наскільки важливий Бог у вашому житті?» або «Ви релігійна людина?» мають на увазі емоційне ставлення людини до релігії [8, с.50]. Цей показник не пов'язаний з певним традиційним інститутом, оскільки людина не може ідентифікувати себе з церквою і бути релігійною в цьому самому сенсі.

З цієї причини Р. Інглхарт обрано цей показник для визначення подій в сфері релігії. Респондентів попросили оцінити важливість Бога в їхньому житті в точці шкали від 1 до 10 балів («1» вказує на найнижчий рівень важливості/значущості релігії і «10» балів, відповідно, вказує на високу значущість Бога). Рівень релігійності більшості країн перебував у рейтинговому діапазоні від 7 до 10 балів, що вказувало на високу важливість Бога в житті людей [6, с.283]. Зайве говорити про те, що майже в кожній країні спостерігається падіння рівня релігійності. Очевидною причиною цього відчутного зниження значущості релігії може бути зростання економіки в більшості країн. Це, в основному, промислово-розвинені країни європейського континенту, що перебувають у смузі стабільності і процвітання в рамках модернізації останніх десяти років.

Навіть у неєвропейських країнах, - США і Мексиці, - люди оцінили релігійність, як значно менш важливу складову їхнього життя, в порівнянні з іншими. Можна припустити, що ці країни також переживають все той же процес модернізації. Тим не менш, релігійність у 1990 році в більшості країн респонденти оцінили відносно високо: в чотирьох із семи країн від 40 до 82 відсотків респондентів оцінили Бога як важливу складову життя. В деталях, рівень релігійності респондентів у Швеції знизився з 23 до 20%, в Західній Німеччині та Фінляндії - до 39 і 40%. Крім того, Іспанія робить менший акцент на релігії, - рейтинг актуальності Бога і релігії знизився з 52 до 49%, а у Великобританії від 45 до 37%. США і Мексика мають значно більше число людей, які оцінюють релігійність як важливу, як у 1981 так і в 1990 році. Релігійність у США завжди була відносно високою в порівнянні з іншими країнами, що мають також високий рівень передових технологій і науки, зокрема, таких як Німеччина чи Швеція. Таким чином, США демонструють високі результати за рівнем релігійності. Їх можна порівняти з країнами, що не входять в список найбільш модернізованих країн у світі [3, с.113-114]. США, схоже, є особливим феноменом, який потребує окремих коментарів, які ми і зробимо наприкінці дослідження. В усякому разі, релігійність в США також знизилася з 81 до 75%. Останньою, але не менш важливою обставиною, пов'язаною з

тим, є те, що рівень релігійності навіть у Мексиці, який був доволі високим для переважної більшості респондентів (92%), скоротився майже на 10% (до 82%).

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що секуляризація поширилася навіть на країни третього світу, які вже показують низький рівень релігійності. Для того, щоб довести тезу, що умови процесу модернізації меншою мірою впливають на рівень релігійності і пов'язані з низьким рівнем економічної безпеки, потрібно оцінити економічний стан відповідних країн в ході виконання дослідження. Далі автор здійснює кореляційно-факторний аналіз чутливості релігійності (релігійної важливості), у співвідношенні з індикатором економічної безпеки, яка вимірюється, виходячи з показників ВВП на душу населення. З цієї причини інформація про ВВП на душу населення, яка досліджується в кореляційному зв'язку з релігійністю в 1990 році, береться автором з доповіді «Всесвітня доповідь розвитку 1993», яку було підготовлено Світовим банком. У доповіді представлено емпіричні дані дослідження суб'єктивного рівня благополуччя та економічної безпеки різних країн. Консолідований аналіз призводить до результатів, згідно з якими в більшості країн, що мають високі показники ВВП на душу населення, респонденти також оцінюють релігію за відносно низькими балами (3-5) у порівнянні з тими країнами, в яких релігія оцінюється респондентами як більш важлива, але вони мають корелятивно більш низькі показники ВВП на душу населення. На перший погляд, можна було б припустити, що взаємозв'язок економічної безпеки і релігійності - з деякими винятками - може бути описана як взаємопов'язана. Так, наприклад, 20% респондентів США оцінили релігійність як дещо важливе в житті. Це супроводжується дуже високим на душу ВВП в США - \$ 25,000. У порівнянні з Великобританією, де релігійність оцінюється як важлива 37% респондентів, Великобританія може запропонувати тільки суттєво нижчий ВВП на душу населення - \$ 15,500. Ще більш чіткий кореляційний зв'язок між релігією і економічною безпекою простежується в Мексиці. При порівняно більш низькому ВВП - \$ 3000 на душу населення - релігійність була оцінена як найважливіша цінність більш ніж 80% респондентів.

За твердженням Гіденса [Giddens, 2001, р.531], в США свобода релігійного самовираження була закріплена в конституції 1776 року, задовго до того, як набула подібного поширення в Західній Європі. У цьому зв'язку, релігія в США розвивається поліморфно. Сьогодні майже 90% населення номінально вважають себе християнами. У кожному разі, розуміння особливого статусу релігії в США, побіжні погляди на історію виникнення модернізації та релігії можуть бути інтерпретовани-

ми в контексті теорії Макса Вебера, викладеної в роботі «Протестантська етика і дух капіталізму». Каммейєр стверджує, що висновки Вебера у зазначеній роботі ґрунтувалися на тому, що економічна безпека, яка є властивою сучасним західним суспільствам, сильно зміцнилася за рахунок поширення протестантизму.

Після розриву з католицькою церквою в США сформувалися різноманітні конфесії, які мають набагато позитивніше ставлення до економіки і підприємницької діяльності в порівнянні з католицизмом [1, с.336]. Одним з провідних реформістських напрямків, який легітимізував капіталізм, став кальвінізм. Кальвінізм є сфокусованим на етиці приречення, яка постулює можливість, для деякого числа обраних, увійти на небеса в життя після смерті, оскільки вони були обраними від Бога за критерієм матеріально-фінансової спроможності та успішності. Таким чином, кальвіністи є схильними звертатися до критерію економічних здобутків, щоб з'ясувати, чи були вони серед «обраних». Економічні досягнення в етиці кальвінізму є прирівняними до любові до Бога. Справді, кальвінізм в значній мірі визначає релігійні цінності і переконання респондентів США [3, с.116], що може виступати підставою для наявності взаємно-позитивної кореляції релігійності та економічної безпеки в американській вибірці. Великобританія є другим винятком. Оскільки невідповідність тенденції є суттєво невисокою, можна припустити, що Великобританія була секуляризованою в більшій мірі, ніж інші спільноти Західної Європи. Відповідно до тези, кореляція між ВВП на душу населення і рівнем релігійності принаймні підтверджується емпірично. У п'яти з семи суспільств виявлено прогнозоване співвідношення між економічною безпекою і релігійністю. Звичайно, є декілька країн (США, Ірландія), які не можуть бути однозначними підтвердженнями основної тези. За допомогою подальших досліджень по цій темі обґрунтованість тези може бути підвищеною. Тим не менш, загальна тенденція показує, що країни з більш низьким рівнем економічного розвитку виявляють явно виражений інтерес до релігійних цінностей і переконань з вищезначених причин.

Висновки. Метою даного дослідження був доказ того, що релігійна віра і пов'язані з нею значення перебувають у стійкому співвідношенні з економічною безпекою та рівнем модернізації суспільства. У цьому контексті було залучено теорії секуляризації та їх впливу на суспільство. Останні мали служити основою

для розуміння виникнення процесу модернізації та її значення для суспільства. Крім того було відзначено, що погляд на світ, який є ґрунтованим на традиційних віруваннях і цінностях, мав поступитися місцем науковому світогляду. В рамках наукового світогляду відбулася заміна незрозумілої містичної «логіки» на логіку матеріалістичну і світську.

Замість того, щоб шукати духовний порятунок, люди поміняли мотивацію порятунку на мотивацію економічних досягнень, яка визначила їхні основні цілі та прихильність до сучасного суспільства. З вищезначеного випливає те, що секуляризація і модернізація є нерозривно пов'язаними одна з одною. Обидві вони мають негативний вплив на релігію, захожуючи людей використовувати свої знання, щоб контролювати їх навколишнє середовище і долю, а не поклатися на традиційні вірування релігійних вчень. Якщо погодитися з цим постулатом, то стає зрозумілим, що модернізація, яка є рухомою світським світоглядом, призводить до пріоритетності економічних цінностей порівняно з релігійними переконаннями і цінностями. Зв'язок між зниженням релігійності та рівнем економічної безпеки може бути емпірично-підтвердженим. Крім того, для підтвердження позначеної тези було запропоновано здійснити вторинний аналіз даних дослідження семи західних країн, який показав, що п'ять із семи країн вписуються в означену тенденцію. На модернізацію в досліджених спільнотах, зокрема в США, сильно вплинули релігійні рухи, які виникли в результаті реформації католицької церкви. У порівнянні з традиційними різновидами християнської релігії, ці нові конфесії, секти і релігії у сфері релігійної етики володіють вираженою толерантністю підприємницької успішності і накопичення, економічною самоактуалізацією як субститут духовної самоактуалізації. Навіть якщо секуляризація і модернізація можуть бути ідентифікованими як поточні процеси майже в усіх західних соціумах, деякі традиційні цінності, які є вкоріненими в релігії, завжди будуть слугувати показником соціального порядку і стабільності (наприклад, у контексті негативної морально-етичної оцінки злочинів, зокрема злодійства або вбивства, які переслідуються не тільки в рамках кримінального права, але й релігійної етики). Хоча традиційні цінності, очевидно, втрачають свій вплив у ряді сфер суспільного життя, деякі з них ще відповідають соціальним експектаціям і тому залишаються релевантними сучасності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Джордж Дж. Брейк; Сорока, Мішель П, 1994. Соціологія: культурне розмаїття в мінливому світі. Бостон: Аллін та Бекон - Видавництво Simon & Schuster Inc.
2. Естерн, Халман, Рууд, 1993. Індивідуалізація суспільства – зміни в Європі та Північній Америці. Нідерланди: Тілбург: Газета університету.

3. Гензик, Томас, 2001. Питання стабільності в рамках цінностей у релігії і сім'ї: цінності, що змінюють значення в західних суспільствах (ред.) - Результати і перспективи соціальних наук. Видання: Opladen, Leske + Budrich.
4. Гідденс, Ентоні, 2001. Соціологія. Оксфорд: Газета університету.
5. Інглхарт, Роланд, 1997. Модернізація та постмодернізація - культурні, економічні та політичні зміни в 43 країнах. Принстон: Газета університету.
6. Інглхарт, Рональд; Мігель Б. та Алехандро Морено 1998. Людські цінності і переконання: крос-культурних першоджерел: політичні, релігійні, сексуальні та економічні норми в 43 товариствах. Результати від 1990-1993. Анн-Арбор: Мічиганський університет.
7. Каммейер, Кеннет К.; Джордж Рітцер та Норман Р. Етман, 1994. Соціологія: мінливі суспільства. Бостон: Видавництво Аллін та Бекон.
8. Старк, Вернер, 1972. Соціологія релігії - християнське вчення. Нью-Йорк: Фордхем університет.
9. Вілсон, Родні, 1997, Економіка, етика і релігія - єврейська, християнська та мусульманська економічні думки. Лондон: Макміллан Ltd Пресс.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2016

REFERENCES:

1. Dzhordzh, Dzh.Breyak, Soroka, Mishel' P, 1994. Sotsiologiya: kul'turne rozmayittya v minlyvomu sviti [Sociology: Cultural Diversity in a Changing World]. Allin ta Bekon - Vydavnytstvo Simon & Schuster Inc, Boston (in Ukrainian).
2. Estern, Khalman, Ruud, 1993. Indyvidualizatsiya suspil'stva – zminy u Yevropi ta Pivnichniy Amerytsi [Personalization society - changes in Europe and North America]. Tilburh: Hazeta universytetu, Niderlandy (in Ukrainian).
3. Henzyk, Tomas, 2001. Pytannya stabil'nosti v ramkakh tsinnostey v relihiyi i sim'yi: tsinnosti, shcho zminyuyut' znachennya v zakhidnykh suspil'stvakh (red.) [The question of stability within the values of religion and family, values, changing values in Western societies]. Rezul'taty i perspektyvy sotsial'nykh nauk. Vydannya: Opladen, Leske + Budrich (in Ukrainian).
4. Hiddens, Entoni, 2001. Sotsiologiya [Sociology]. Oksford: Hazeta universytetu (in Ukrainian).
5. Inhlkhart, Roland, 1997. Modernizatsiya ta postmodernizatsiya - kul'turni, ekonomichni ta politychni zminy v 43 krayinakh [Modernization and postmodernization - cultural, economic and political changes in 43 countries]. Prinnton: Hazeta universytetu (in Ukrainian).
6. Inhlkhart, Ronal'd; Mihel' B. ta Alekhandro Moreno, 1998. Lyuds'ki tsinnosti i perekonannya: kroskul'turnykh pershodzherel: politychni, relihiyni, seksual'ni ta ekonomichni normy v 43 tovarystvakh [Human values and beliefs: Cross-cultural sources: political, religious, sexual and economic standards in 43 companies]. Rezul'taty vid 1990-1993. Ann-Arbor: Michyhans'kyy universytet (in Ukrainian).
7. Kammeyer, Kennet K.; Dzhordzh, Rittser ta Norman, R. Etman, 1994. Sotsiologiya: minlyvi suspil'stva [Sociology: changing society]. Boston: Vidavnytstvo Allin ta Bekon (in Ukrainian).
8. Stark, Verner, 1972. Sotsiologiya relihiyi - khrystyans'ke vchennya [Sociology of Religion - Christian teachings]. N'yu-York: Fordkhem universytet (in Ukrainian).
9. Vilson, Rodni, 1997, Ekonomika, etyka i relihiya - yevreys'ka, khrystyans'ka ta musul'mans'ka ekonomichni dumky [Economics, ethics and religion - Jewish, Christian and Muslim economic thought]. London: Makmillan Ltd Press (in Ukrainian).

Медведєва Юлія Юрїївна - докторант
Національний авіаційний університет
Адреса: 03680, Київ, пр. Космонавта Комарова, 1,
E-mail: luckyjuli@mail.ru

Medviedieva Yuliia Yuriivna – doctoral candidate
National aviation university
Address: 1, Komarova Av., Kiev, 03680, Ukraine
E-mail: luckyjuli@mail.ru